

ЗАМОНАВИЙ ПСИХОЛОГИЯДА ЛИДЕР ШАХСИ МОҲИЯТИНИНГ ТАҲЛИЛ ЭТИЛИШИ

Д. Б. Алибоева

ГулДУ 2-босқич магистрант

АННОТАЦИЯ

На успешное лидерство влияют высокий интеллект и знания, честность, здравый смысл, инициативность, уверенность в себе, соблюдение правил, трудолюбие, надежность, ответственность, социальная активность.

ABSTRACT

Successful leadership is influenced by high intellect and knowledge, honesty, common sense, initiativeness, self-confidence, adherence to rules, diligence, realibility, responsibility and social activism.

Замонамизгача лидер шахсига хос хусусиятлар асосан икки гуруҳга бўлиб ўрганилган, булар қаторига шахснинг ўзига хос ва ижтимоий хусусиятларни киритиш мумкин. XXI – асрнинг биринчи чораги якунига келиб лидерлик хусусиятига 3-гуруҳ сифатида замонавий компьютер технологиялари билан мулоқотга кириша олиш хусусияти ҳам алоҳида шахслик хусусияти сифатида таҳлил этиш керак десак хато бўлмайди.

Мазкур шахсда мавжуд бўлиши керак феноменни замонавий бошқарув психологиясида: шахс – техника – шахс - жамоа – шахс – техника - шахс қонунияти асосида таҳлил этиб келинмоқда. Компьютер технологияларини чуқур ўзлаштирмасдан туриб кичик жамоани ҳам бошқариш муаммолигини эътиборга олган ҳолда лидерлик феноменларига ҳам алоҳида урғу берилиши лозимлигини бошқарув психологиясида чуқур илмий асосда ўрганилган ва ўрганиб келинмоқда. Лидерликнинг ўзига хос феноменини таҳлил этишда асосий эътибор лидер шахси ва шахслилигига қаратилади. Бошқарув тизимидаги шахс агар жамоада ҳақиқий лидер бўлишни хоҳласа ўзидаги бир қанча сифатларни ўзгартиришига тўғри келади. Буларга қуйидагиларни киритиш мумкин: Лидернинг шахс хусусиятлари; Лидернинг ўзи ҳақидаги тасавури; Хулқ-атворга таъсир этувчи эҳтиёж ва мотивлар; Муҳим ишонтириш тизими; Қарор қабул қилиш услуби; Шахслараро муносабатлар

услуги; Стресс ва депрессияга нисбатан бардошлилик; Нотиқлик санъати ва мулоқатмадлик.

Лидернинг шахсий хусусиятлари. Лидерлик феноменини таҳлил қилиш айтилган шахс сифатлари тадқиқотчиларини қизиқтирди. Америкалик психолог К.Бред “лидерлик”нинг турли хил тадқиқотчилар томонидан айтиб ўтилган бир нечта сифатларининг рўйхатини тузди. Улар орасида ташаббускорлик, мулоқотчанлик, юмор ҳисси, ишонч ва бошқалар бор эди.

Шуни таъкидлаш жоизки, муваффақиятли лидерликка юқори интеллект ва билим, тўғрисиўзлик, соғлом ақл, ташаббускорлик, ўзига ишонч, қоидаларга риоя қилиш, тиришқоқлик, ишончлилик, маъсулиятлилик, ижтимоий фаоллик таъсир кўрсатади. Лидернинг муҳим хусусиятларидан бири яхши муносабатларни ўрнатишни сақлаб қолишни назарда тутадиган, жамоа учун муҳим бўлган муносабатларни ўрнатиш имконини берадиган мулоқотчанлик қобилиятидир. Лидерга кўпроқ тегишли характер сифатларини ажратиб кўрсатадилар: эгилувчанлик - догматизм, маҳсулдорлик, тафаккурнинг таҳлилийлиги ва тезлиги.

Эгилувчанлик - догматизм. Догматик лидерга қарор қабул қилинаётганда ва янги ахборотни ўрганаётганда тамойил, қоида, анъаналар ўта муҳимдир. Тафаккур эгилувчанлиги янги маълумотни олишга мойиллик билан боғлиқдир.

Тафаккур маҳсулдорлиги - лидернинг реалликда исботини топган ғоя ва новаторлик қобилиятида ўз аксини топади. Чунки лидер баъзи пайтларда ҳеч кимга таянмай мустақил тарзда тезда қарор қабул қилиши керак бўлган вазиятларда қолади.

Лидернинг тафаккур тезлиги. Секин фикрлайдиган шахс лидер бўла олмайди. Афсуски, секин ўйлайдиган одамлар категориясига қабул қилаётган қарорларини обдон таҳлил қиладиганларда амалиётга ҳам киритишга келганда иккиланиб қолдилар. Кузатувлар шуни кўрсатадики ҳаётда шахсларда бу сифат қонун бўйича уларни ҳеч қачон уялтирмайди, аммо лидер бўлишларига жиддий халал беради.

Лидердаги тафаккур ва мулоҳазанинг таҳлилийлиги. Агар лидерда вазиятни анализ-синтез асосида таҳлил қилиш малакаси бўлмаса, у ўзининг бошқарувчилик мавқеини узоқ вақт ушлаб тура олмайди.

Лидернинг ўзи ҳақидаги тасаввури. Лидер ҳар қандай вазиятда ҳам ўзини шахсий “Мен” концепциясига ҳос тарзда тутаяди. Унинг ўзини тутиши, у ўзини қандай англаши, бирга фаолият олиб боровчилар билан ўзини қандай солиштираётганлигига боғлиқ.

“Мен” сиёсатчи образини инсоннинг ўзига нисбатан фикр ва ҳиссиётларига мос келувчи умумий қабул қилишнинг жами сифатида кўриб чиқади: жисмоний “Мен”, оилавий “Мен”, ижтимоий “Мен”, психологик “Мен”, муаммоларни енгиб ўтувчи “Мен”.

Жисмоний “Мен” - бу лидернинг ўз жисмоний кучи ва соғломлиги ҳолатининг тасаввуридир. Ўз кучи ва соғлиғини англаш лидерга ишонч беради. Агар бундай англаш бўлмаса, уни ўрнини босувчи масалан ақлий қобилият бўлиши керак. Лидернинг шахс хусусиятлари тизимида ота-она тизими мавжуд бўлиб, бу тизим ушбу шахс болалигида ота-онаси қандай бўлганини ўз ичига олади. Шахслараро муносабатлар жадвали “Лидер-бошқарилувчи”, олдиндан “ота-бола” муносабатлари ўлчовида аниқланади.

Ижтимоий “Мен” - лидер бошқа одамлар билан ҳамкорликда ишлашга, жамоадаги касбдошларини уларнинг энг яхши сифатларини намоён қилишлари учун туртки бўлиши ва музокараларни қандай олиб боришни ўрганиши, бошқа гуруҳ лидерлари ҳаттоки душман гуруҳдаги одамлар билан ҳам самарали ишлай олиши учун ўзаро муносабатларни қўллай олишни билиш керак. Психологик “Мен” - ўз ички дунёси, фантазия, орзу, хаёл, иллюзия, кўркув каби вазиятларни ифода этади. Муаммоларни енгиб ўтувчи “Мен” лидернинг муаммоларини ижодий ечиш ва эски муаммоларни ечиш учун янги йўлини қидиришда намоён бўлади.

Замонавий лидернинг хулқ-атворида таъсир этувчи эҳтиёж ва мотивлар мавжуд бўлиб умумий инсонларга тегишли бўлган эҳтиёжлардан ташқари лидерликнинг алоҳида қуйидаги махсус эҳтиёжлари мавжуд: Хукм ўтказишга эҳтиёжи; Бўлиб ўтаётган воқеа ва одамларни назорат қилишга бўлган эҳтиёж; Юқорига интилиш эҳтиёжи; Қайсидир гуруҳга тегишли бўлиш ва тан олинганлик эҳтиёжи.

Мазкур эҳтиёжлар ўз навбатида лидер шахсида замон талабига мослашиш тезлиги унинг замонавий тенологияларни ўзлаштирганлиги билан ҳам боғлиқ ҳисобланади. Ушбу жараён ўз навбатида “Мен” ва техника қарабини юзага келтиради. “Мен” ва техника бевосита ва билвосита масофадан туриб бошқаувчанликда лидирликни тامينлаб беради.

Юқоридагилардан келиб чиқиб хулоса қилиш мумкинки, замонавий лидер замон билан ҳамнафас бўлиши учун фан-техника янгиликларни чуқур ўзлаштириши ва уни ўз “Мен”ида акс эттириб фаолиятида қўллай олиши давр талаби ҳисобланади.

REFERENCES

1. “Бошқарув психологияси”. И. Махмудов. Ўқув қўлланма. Академия. Т. 2003.
2. “Бошқарув мулоқоти” Э. Сатторов ва бошқалар. Академия. Т. 2003
3. Khasanova, A. R., & Ismailova, N. I. Mutual coordination of sensorimotor activity for physical development of children with autism spectrum disorders.
4. Ismailova, N., & Grahova, S. Mythological stories about house-spirit: Themes, structure, psychological particularities.
5. Ismailova, N., Panfilov, A., Ljdokova, G., & Farhatovich, K. Gender aspects of confounding factors in the preparation of powerlifters.
6. Ismailova, N., & Grahova, S. Bylichkas in folklore for children: Psychology of being.
7. Gaifullina, N., Ismailova, N., Makarova, O., Panfilov, A., & Ljdokova, G. Individual psychological singularities of persons with disabling diseases.
8. Ismailova, N., Tsagarelli, Y., & Shumikhin, S. (2017). Computerised system to rate junior athletes' psycho-emotional stability in team and individual sport disciplines. *SCOPUS00403601-2017-8-SID85039420339*.
9. Ismailova, N., Ljdokova, G., Panfilov, A., Gaifullina, N., & Makarova, O. (2015). Individual psychological singularities of persons with disabling diseases. *SCOPUS-2015-7-1-SID84922724007*.
10. Tashkent, D. S., Abduazizova, V., & Komilova, G. (2021). Health-Saving Problems of Children and Adolescents in Emergency Situations. *Biomedical Journal of Scientific & Technical Research*, 38(4), 30634-30636.
11. Камилова, Н. Г., & Соипова, М. Л. (2020). Правовые и социокультурные основы интеграции в общество детей с ОВЗ в Узбекистане. In *Инклюзивное образование и психолого-педагогическое сопровождение лиц с ОВЗ и инвалидов: от раннего возраста до профессиональной подготовки. Региональные практики и модели* (pp. 96-103).
12. Шарипова, Д. Д., & Камилова, Н. Г. (2020). Развитие действенной мотивации к здоровому образу жизни у неорганизованной молодежи как эффективный путь становления личности. In *Современная реальность в социально-психологическом контексте-2020* (pp. 71-74).
13. Комилова, Н. Г., & Шарипова, Д. Д. (2018). Повышение эффективности формирования идеологического иммунитета у молодёжи. *Наука и образование сегодня*, (4 (27)), 58-59.
14. Камилова, Н. Г., & Парпиева, Ш. А. (2018). Деформации ценностно-смысловой системы как фактор дезадаптации личности подростка.

In *Образование как фактор развития интеллектуально-нравственного потенциала личности и современного общества* (pp. 196-201).

15. Камилова, Н. Г., & Инагамова, Л. У. (2016). Психологические особенности конфликтности во взаимоотношениях студенческой молодежи. In *Личность в современном мире* (pp. 109-113).

16. Khayitov, O. E. (2022). Leading Factors in the Psyche of Adolescent Girls Gymnasts. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 9(1), 610-615.

17. Khayitov, O. E. (2022). Socio-Psychological Views of Eastern Thinkers and Scholars on Management. *International Journal of Social Science Research and Review*, 5(1), 184-189.

18. Хайитов, О. Э. (2020). Моделирование психологической компетентности руководителя: концептуальный эмпирический анализ. *Academic research in educational sciences*, (3), 526-540.

19. Хайитов, О. Э. (2020). Раҳбарда психологик компетентликни ривожлантиришнинг комплекс модели. *Academic Research in Educational Sciences*, 1(2), 120-136.

20. ХАЙИТОВ, О. (2019). Психологик компетентликни шакллантиришга замонавий ёндашув (назарий жиҳат). *Фан-Спортга*, (1), 59-64.

21. Хайитов, О. Э. (2019). Научное обоснование формирования социального статуса молодежи в контексте акмеологических взглядов. *Вопросы педагогики*, (11-1), 261-264.

22. Каримова, В. М., & Хайитов ОЭ, О. Г. Иқтисодий психология ва психологик иқтисод тўғрисида. *Иқтисодиёт ва таълим*, 2007(4), 145-150.

23. Hayitov, O. E., & Eshboev, A. O. (2019). Sports marketing in Uzbekistan: problems and prospects. *Economics*, (5), 43.

24. HAYITOV, O. E. (2021). CHARACTERISTIC OF STRUCTURAL COMPONENTS OF PSYCHOLOGICAL COMPETENCY OF A LEADER. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 1(1), 119-131.

25. Хайитов, О. Э. (2021). РАҲБАР ПСИХОЛОГИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИНГ ТАРКИБИЙ КОМПОНЕНТИ: УСТУВОР ПСИХОЛОГИК СИФАТЛАРДАН ИЖТИМОЙ ЙЎНАЛГАНЛИК САРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 1212-1226.

26. Эшбоевич, Х. О. (2020). ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ ЎРТА БЎҒИН РАҲБАРИ ПСИХОЛОГИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ

ОПТИМАЛЛАШТИРИШНИНГ КОМПЛЕКС МОДЕЛИ. *Современное образование (Узбекистан)*, (9 (94)), 38-47.

27. Исаева, У., & Джалилова, С. (2018). The usage of new pedagogical technologies in lessons. *Молодой ученый*, (5), 169-171.

28. Халикова, Ш. Т. (2021). РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЧЕЛОВЕКА В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ СИТУАЦИЯХ. *Проблемы науки*, 9(68), 62-64.

29. Халикова, Ш. Т., & Саматова, З. К. (2021). ВЛИЯНИЕ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ. “ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G’OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR”, 503-505.

